

ระบบการเงินอิสลาม : หลักการพื้นฐาน ธุรกรรมการเงิน และผลิตภัณฑ์การเงิน Islamic Finance System: Basic Principles, Financial Transactions and Financial Products

นิพล แสงศรี¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงพรรณนาเรื่อง ระบบการเงินอิสลามในอาเซียน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หลักการพื้นฐาน ธุรกรรมการเงิน และผลิตภัณฑ์การเงิน โดยรวบรวมข้อมูลจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารที่เกี่ยวข้องในชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ และชั้นตติยภูมิ ตรวจสอบวิเคราะห์ข้อมูล ตีความหลักฐานอย่างมีระเบียบ สังเคราะห์และจัดแบ่งข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ หัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย ผลการวิจัยพบว่า ระบบการเงินอิสลามมีหลักการพื้นฐานมาจากกฎหมายชะรีอะห์ที่สำคัญได้แก่ (1) อัลกุรอาน (2) อัซซุนนะฮ์ (3) อัลอิจญ์ติฮาด (4) และอัลกีياس การทำธุรกรรมทางการเงินจึงถูกห้ามปฏิบัติหลายประการได้แก่ ดอกเบี้ย (riba) ความเสี่ยง (khatar) การพนัน (qimar) ความผันผวน (gharar) และการประกอบธุรกิจหรือการลงทุนที่ศาสนาห้าม (haram bussiness) ระบบธุรกรรมทางการเงินอิสลามอาศัยธนาคารพาณิชย์อิสลาม (Masaref al-Islamiyah) บริษัทประกัน (al-Sharikah al-Tamin) กองทุนรวม และวาณิชชานกิจ (al-Musharakah and al-Mudharabah) รวมถึงสถาบันการเงินเกี่ยวกับลีสซิ่ง (Leasing) เป็นตัวกลางสำคัญทางระบบการเงินอิสลาม โดยผลิตภัณฑ์และบริการที่พบได้แก่ บัญชีออมทรัพย์ เงินฝากประจำ และเบิกเกินบัญชีเหมือนธนาคารพาณิชย์ทั่วไปแต่มีข้อแตกต่างกันคือ ผลิตภัณฑ์ทางการเงินยึดถือปฏิบัติตามหลักชะรีอะห์ ขณะที่ผลิตภัณฑ์บางรายการนำใช้โดยไม่ต้องแก้ไข

คำสำคัญ : หลักการพื้นฐาน ผลิตภัณฑ์การเงิน ธุรกรรมการเงิน ระบบ การเงินอิสลาม

ABSTRACT

This research article is part of a descriptive research on the Islamic finance system in ASEAN; it analyzes the basic principles, financial transactions and financial products by collecting information and concepts from al-Qur'an, al-Hadith and a variety of other documents, including primary, secondary and tertiary sources. The contents were systematically analyzed, synthesized and divided into several subjects. The research found that the Islamic finance system has to operate under the tenets of Islamic law, which are found in (1) al-Quran, (2) al-Sunnah, (3) al-Ijtihad, and (4) al-Qiyas, so financial transactions are prohibited in many respects, including interest (Riba), risk (Khatar), gambling (Qimar), fluctuations (Gharar) and haram business or investment. The Islamic financial system involves banks, insurance companies, mutual funds,

¹ อาจารย์ สาขาวิชาสหวิทยาการอิสลาม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

investment banking and financial institutions for leasing. The system of financial products and services comprise savings accounts, time deposits and overdrafts, like those of commercial banks. However, there is a difference, in that the financial products are to strictly abide by Shari'ah, law while some products can be used without modification.

Keywords : basic principle, financial product, financial transaction, Islamic finance system

บทนำ

ปัจจุบันโลกมุสลิมมีประชากรราว 1,700 ล้านคนในหลายภูมิภาคทั่วโลกและคาดว่าจะถึง 2,000 ล้านคนในปี 2020 ซึ่งมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นศาสนาความเชื่อ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบธุรกิจ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมทะเล ตลอดจนการทำธุรกรรมกับมุสลิมประเภทต่างๆ จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอิสลาม

สถาบันการเงินอิสลามดำเนินงานภายใต้กฎหมายอิสลามหรือกฎชะรีอะฮ์ โดยอาศัยธนาคารพาณิชย์อิสลาม (masaref al-Islamiyah) บริษัทประกัน (al-Sharikah al-Tamin) กองทุนรวม และวาณิชธนกิจ (al-Musharakah and al-Mudharabah) เป็นตัวกลางสำคัญทางระบบการเงินอิสลาม (Mohammad, 2005) รวมถึงสหกรณ์อิสลามและบริษัทอิสลาม ซึ่งโดยสถาบันการเงินอิสลามทั่วโลกมีจุดเด่นในการดำเนินงานและข้อแตกต่างจากสถาบันการเงินทั่วไปในหลายประการ ได้แก่ ข้อห้ามเกี่ยวกับดอกเบี้ย (riba) ความเสี่ยง (khatar) การพนัน (qimar) และความผันผวน (gharar) ตลอดจนการประกอบธุรกิจหรือการลงทุนที่ศาสนาห้าม (haram bussiness)

มูลค่าสินทรัพย์รวมของระบบการเงินอิสลามทั่วโลก (islamic financial system) กระจายอยู่ใน 47 ประเทศทั่วโลก โดยร้อยละ 20 ในกลุ่มประเทศสมาชิก OIC (Organization of the Islamic Cooperation) หรือราว 57 ประเทศ และกระจายอยู่ในระบบการเงินธนาคารอิสลาม (Islamic Banking) 80 เปอร์เซ็นต์หรือประมาณ 1.44 ล้านล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ พันธบัตรอิสลามหรือตราสารพันธบัตรอิสลาม (sukuk) เปอร์เซ็นต์หรือ

ประมาณ 0.27 ล้านล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ กองทุนอิสลาม (islamic funds) 4 เปอร์เซ็นต์หรือประมาณ 0.072 ล้านล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ และการประกันภัยแบบอิสลาม (takaful) 1 เปอร์เซ็นต์หรือประมาณ 0.018 ล้านล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (islamic finance service board, 2015) สถานการณ์อุตสาหกรรมการเงินอิสลามในโลกมุสลิมมีแนวโน้มเติบโตในหลายประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยประเทศที่เป็นแกนหลักของอุตสาหกรรมการเงินอิสลามส่วนใหญ่จะอยู่ในภูมิภาคตะวันออกกลาง แอฟริกา และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนทำให้หลายประเทศที่ไม่ใช่ประเทศมุสลิมให้ความสนใจระบบการเงินอิสลามมากขึ้น (islamic finance news, 2015)

การเปิดประชาคมอาเซียนทำให้ระบบการเงินอิสลามกลายเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจอาเซียนทันที โดยประชากรราว 600 ล้านคนและราว 300 ล้านคนนับถือศาสนาอิสลาม (มุสลิม) กระจายอาศัยอยู่ในหลายประเทศและที่หนาแน่นคือประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย และประเทศบรูไน Imoney (2015) ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์จากสินทรัพย์รวมในระบบการเงินอิสลามทั้งหมดทั่วโลกกระจายอยู่ในระบบการเงินอิสลามของประเทศมาเลเซียในรูปแบบต่างๆ เช่น การเงินธนาคาร ศุ๊ก กองทุนอิสลาม ตะกาฟูล ตลาดหุ้นชะรีอะฮ์ และอื่นๆ ตามลำดับ

ประเทศไทยมีสถาบันการเงินที่ดำเนินงานอยู่ภายใต้ระบบการเงินอิสลามหลายแห่ง เช่น ธนาคารอิสลาม อะมานะฮ์อิสลาม ตลาดหุ้นชะรีอะฮ์ สหกรณ์อิสลาม และบริษัทตะกาฟูล แต่สถาบันการเงินอิสลามภายในประเทศยังติดขัดอยู่ในหลายประการ เช่น ขาดบุคลากรที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือขาด

ข้อกฎหมายสนับสนุนหรือควบคุม จนทำให้โอกาสที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นหลังเปิดประชาคมอาเซียนน้อยลง โดยเฉพาะเมื่อต้องแข่งขันกับประเทศอื่นที่มีศักยภาพทางการเงินที่ได้มาตรฐานสูงกว่า เช่น ประเทศมาเลเซีย

นอกจากนั้นนักธุรกิจ นักลงทุน ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้องที่สนใจในการทำธุรกรรมทางการเงินกับมุสลิมจำนวนมากไม่น้อยขาดความเข้าใจในวิถีมุสลิม จนกระทบกับการเตรียมความพร้อมในการสร้างโอกาสเพิ่มขึ้น และการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตลอดจนสนับสนุนการทำธุรกรรมทางการเงินกับประเทศไทย เพื่อให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ หรือทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างเครือข่ายการเงินอิสลามภายในประเทศ หรือทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างประเทศทั้งในกลุ่มประเทศมุสลิมในอาเซียน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน เป็นต้น หรือกลุ่มประเทศสภาความร่วมมืออ่าวอาหรับ GCC (Gulf Cooperation Council) เช่น ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ กาตาร์ เลบานอน คูเวต โอมาน เป็นต้น หรือกลุ่มประเทศมุสลิมในแอฟริกาเหนือ เช่น อียิปต์ ลิเบีย ตูนิเซีย และโมร็อกโก เป็นต้น

เหตุผลดังกล่าวทำให้การศึกษาเรื่องระบบการเงินอิสลามเป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่ง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจ ตลอดจนเพื่อนำองค์ความรู้และความเข้าใจที่ได้มาส่งเสริมด้านตลาดการเงินและตอบสนองนโยบายการเงินภายในประเทศ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมุสลิมในอาเซียนและตะวันออกกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยคุณภาพเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลและคัดเลือกหลักฐาน
ผู้วิจัยได้ทำการค้นหาและได้รวบรวมข้อมูลหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอาหรับ โดยข้อมูลดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่

1.1 แหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่

1) คัมภีร์อัลกุรอาน หมายถึง อัลกุรอานอันเป็นพระดำรัสแห่งอัลลอฮ์ที่ถูกประทานแก่นบีมุฮัมมัดโดยผ่านทางวะฮีย์ (วิวรณ์) ทั้งพระดำรัสและความหมายโดยมีความหมายครอบคลุมทั้งหลักอะกีดะฮ์ (ความเชื่อ) หลักอียาดะฮ์ (หลักปฏิบัติ) หลักอัคลาฟ (หลักจริยธรรม) และอื่นๆ เช่น สุเราะฮ์ อัลอิสรออ์ อัลรุม อันนิซาอ์ อัซซุรอ อัลญาซียะฮ์ อัลเกาะศ็อศ อัลมาอิดะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์ อัลอะฮ์รอฟ อัลหุญรอต อัซซุครุฟ และอัลกะฮ์ฟี

2) หนังสืออัลหะดีษ หมายถึง หนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับสิ่งที่พาดพิงถึงนบีมุฮัมมัดในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การกระทำ การยอมรับ และคุณลักษณะทั้งในด้านสุรีเราะและจริย ตลอดจนชีวประวัติของท่านทั้งก่อนและหลังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศาสนทูต เช่น หนังสือเศาะเฮียะฮ์ อัลบุคอรีฮ์ มุสลิม อะบูดาูด อัตติรมิซีย์ อันนะซาอีย์ และอิบนุมาญะฮ์

1.2 แหล่งทุติยภูมิ (secondary sources) ได้แก่

1) หนังสือตีพิมพ์ หมายถึง หนังสือที่มอรรถาธิบายคัมภีร์อัลกุรอานด้วยภาษาอาหรับ ได้แก่ หนังสือ ตีพิมพ์ อัลญูบรีย์ ตีพิมพ์อิบนุกะซีร์ ตีพิมพ์อัลกุฎบีย์ ตีพิมพ์อัลละลุซีย์ ตีพิมพ์อัลคอซิมิน ตีพิมพ์อัลญาวาลุละบายาน และตีพิมพ์ ฟิเศาะลัลกุรอาน

2) หนังสืออธิบายอัลหะดีษ หมายถึง หนังสือที่มอรรถาธิบายตัวบทอัลหะดีษ ได้แก่ หนังสือ ฟัตหุ อัลบารีย์ ชัรหุเศาะเฮียะฮ์อัลบุคอรีฮ์ ชัรหุเศาะเฮียะฮ์มุสลิม ชัรหุอันนะวะวีฮ์ ตูร็อะฮ์ อัลอะฮ์วัษ ชัรหุญามีม์ อัตติรมิซีย์ ชัรหุสุนัน อันนะซาอีย์ ของอัชชะยูญีย์ และอัสนินดีฮ์ เอาว อัลมะอบูต ชัรหุสุนัน อะบีดาูด และหนังสือ ตะอูลีก็อด อัลฮาฟิซ อิบนุก็อยยิม อัลญะฮีย์

3) หนังสือและเอกสารต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับทั้งภาษาไทย ภาษาอาหรับ และภาษาอังกฤษ เช่น หนังสือมุเกาวะมาต อัลอิกติศอด อัลอิสลามมีฮ์ หนังสืออัลหะลาล วะอัลหะรอหม ฟี อัลอิสลาม และหนังสืออันนิศอม อัลอิกติศอด ฟี อัลอิสลาม

1.3 แหล่งตติยภูมิ (tertiary sources) ได้แก่

หนังสือทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องแต่มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอาหรับ เช่น

หนังสือสารานุกรมไทย หนังสือกอมุส อัลมุฮีต หนังสือลิขานอัลอาหรับ หนังสืออัลมุญีต ฟิ อัลลู่ฆะวะ อัลอิลลาม อัลมาสุอะฮ์ อัลฟีกฮียะฮ์ และหนังสือมุอญัม อัลมุศฏอละฮะฮัต อัลอิกติศอดียะฮ์

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลได้แก่ (1) ห้องสมุดศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร (2) หอสมุดกลางหรือสำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง (3) และการสืบค้นจากฐานข้อมูลหรือแฟ้มข้อมูลคอมพิวเตอร์ได้แก่โปรแกรมอัลกุรอาน The Holy Qur'an Version 7.01 (CD-Rom). Nasir City. Egypt : Harf Information และโปรแกรมอัลหะดีษ Hadith Encyclopedia Version 2.1 (CD-Rom). Nasir City. Egypt : Harf Information.

2. วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบ วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลและหลักฐานที่ได้จากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย โดยนำเสนออัลกุรอานก่อนอัลหะดีษและหนังสือที่เกี่ยวข้องตามลำดับ หรือนำเสนออัลหะดีษที่มีสายรายงานถูกต้องและเชื่อถือได้ก่อนอัลหะดีษที่มีสายรายงานอ่อนแอหรือบกพร่อง หากมีอัลหะดีษหลายบทที่เกี่ยวข้องในเรื่องหรือประเด็นเดียวกัน ผู้วิจัยได้นำเสนออัลหะดีษที่มาจากอัลบุคอรีฮ์ มุสลิม อะบูดาูด อัตติรมิซีย์ อันนะซาอีย์ อิบน์มาญะฮ์ และมุสนัดอะหมัดตามลำดับ

3. การตีความ ผู้วิจัยได้ตีความข้อมูลจากการแปลความหมาย การวิพากษ์วิจารณ์ และการแสดงความคิดเห็น ซึ่งอาจใช้วิธี (1) การตีความที่ไม่ยึดลำดับเวลาก่อนหลัง แต่ขึ้นอยู่กับประเด็นและปัญหาแต่ละเรื่องเป็นสำคัญ (2) หรือการตีความที่ยึดตามลำดับเวลาก่อนหลัง ซึ่งสามารถอธิบายว่าเหตุการณ์นั้นหรือปัญหานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรและเมื่อไร

4. การสังเคราะห์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาตรงประเด็นและกระชับ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลและชี้ชัดถึงส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ผลการวิจัย

ระบบการเงินอิสลาม (Islamic Finance System) เป็นระบบการเงินที่อยู่ภายใต้กรอบหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามหรือหลักชะรีอะฮ์ (Shari'ah Law) ทำให้ระบบการเงินอิสลามมีหลักการพื้นฐานธุรกรรมการเงิน และผลิตภัณฑ์การเงินอิสลามดังนี้

1. หลักการพื้นฐานทางการเงินอิสลาม วางอยู่บนหลักชะรีอะฮ์หรือกฎหมายอิสลาม ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองมนุษย์ใน 5 ประการหลักได้แก่ ศาสนา (din) ชีวิต (nafs) สติปัญญา (aql) เชื้อสายคนรุ่นหลัง (nasil) และทรัพย์สินหรือความมั่งคั่ง (mal) เพื่อจัดระเบียบสังคมทุกระดับให้เป็นไปตามครรลองที่ถูกต้องและเป็นธรรม ดังนั้นการปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามจึงจะทำให้ทุกคนได้รับความเป็นธรรมในด้านต่างๆ ซึ่งจะทำให้สังคมสงบปกติสุขและเกิดความสงบเรียบร้อย (complete code of life) โดยที่มาของกฎหมายชะรีอะฮ์ที่สำคัญได้แก่ (1) อัลกุรอาน (2) อัซสุนนะฮ์ (3) อัลอิจญ์ติฮาด (4) และอัลกียาส

1.1 al-Quran คือ พระดำรัสแห่งอัลลอฮ์ซึ่งมีความมหัศจรรย์ในตัวเองโดยถูกประทานให้มีมุฮัมมัดเป็นภาษาอาหรับ ถูกบันทึกในมุศฮับ (แผ่นจารึก) ถูกนำมาอ่านด้วยความจงรักภักดี และถูกรายงานด้วยสายรายงานถูกต้องเชื่อถือได้ (al-Zarqany, 1998) โดยครอบคลุมทั้งด้านหลักศรัทธาและความเชื่อ หลักปฏิบัติจริยธรรม ศีลธรรม การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง

1.2 al-Sunnah หรืออัลหะดีษ คือ คำพูด การกระทำ และการยอมรับของนบีมุฮัมมัดที่มายายและอธิบายรายละเอียดบัญญัติศาสนาและหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน โดยแนวทางและแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด บางครั้งนักวิชาการจะเรียกว่าอัซสุนนะฮ์ (al-Siba'ay, 2003) และยักรวมถึงคุณสมบัติในด้านสรีระและจริย ตลอดจนจนชีวประวัติของท่านก่อนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศาสนทูต และหลังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศาสนทูต

1.3 al-Ijtihad คือ การวินิจฉัยของนักปราชญ์ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางศาสนาหรือในสิ่งที่

กฎหมายอิสลามที่ไม่เคยปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนมาก่อน เพื่อหาข้อชี้ขาด ข้อยุติ และการนำไปปฏิบัติ (al-Zarkhasy, 1985) เช่น การประกันภัย การใช้บัตรเครดิต และการเล่นหุ้นในตลาดหลักทรัพย์และพันธบัตรรัฐบาล ซึ่งการวินิจฉัยดังกล่าวจะต้องดำเนินการภายใต้กรอบของ คัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์

1.4 al-Qiyas คือ การเทียบหรือการอนุมาน หรือหมายถึง การเทียบสิ่งที่ไม่มีตัวบทกับสิ่งที่มีตัวบท เนื่องจากทั้งสองสิ่งมีสาเหตุของการกำหนดบทบัญญัติเหมือนกัน (Shalaby, 1986) Qiyas จะนำไปใช้เป็นหลักฐานได้ตราบใดที่ไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนจาก คัมภีร์อัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ และมตินักปราชญ์ เช่น การนำ เบียร์และวิสกี้ ซึ่งมีได้ถูกระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ไปเทียบกับเหล้า ซึ่งถูกระบุไว้ว่าเป็นสิ่งต้องห้ามในคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์ เพราะทำให้ ผู้ดื่มมีอาการมึนเมาหรือเสียดสี ดังนั้นเบียร์ วิสกี้ และทุกสิ่งที่ทำให้มึนเมาหรือขาดสติก็ย่อมเป็นสิ่งต้องห้าม เช่นกันเพราะมีสาเหตุเหมือนกัน

จุดเริ่มต้นของกฎหมายชะรีอะฮ์มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์ โดยผ่านการขยายความและตีความโดยผู้นำทางศาสนาและนักวิชาการอิสลามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีทั้งการใช้วิธีนัย (qiyas) และเสียงส่วนใหญ่จากการลงประชามติ (ijma') เมื่อวันเวลาผ่านไปแนวคิดในประเด็นต่างๆ แยกแขนงแยกออกไปเป็นสำนักคิดต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะคำวินิจฉัยที่มีบทบาทต่อระบบการเงินอิสลามทั่วโลกได้แก่ สำนักนิติศาสตร์อัลหะนะฟียะฮ์ (al-Hanafiyah) สำนักนิติศาสตร์อัลมาลิกียะฮ์ (al-Malikiyah) สำนักนิติศาสตร์อัชชาฟีอียะฮ์ (al-Shafi'ayah) และสำนักนิติศาสตร์อัลหะนาบิลียะฮ์ (al-Hanabilah) โดยแต่ละสำนักคิดจะมีการวินิจฉัย ตีความ และให้รายละเอียดในข้อปลีกย่อยแตกต่างกันไปตามมุมมองของตน ซึ่งส่งผลต่อธุรกรรมทางการเงินและผลิตภัณฑ์ทางการเงินอิสลามในแต่ละภูมิภาคให้มีความแตกต่างกัน เช่น การซื้อขายแบบอินะฮ์ การแบ่งชำระแบบตัสกีฏ การให้สินเชื่อแบบตัมวีล และการลงทุนแบบมุซาระอะฮ์ ส่วนบุคคลและสำนักนิติศาสตร์อิสลามสำคัญที่มีบทบาทต่อ

การวินิจฉัยเกี่ยวกับระบบการเงินอิสลามในโลกมุสลิมได้แก่ al-Khadarybak (1983)

อะบูหะนีฟะฮ์ นูอมาน บิน ซาบีต เกิดในปี ค.ศ.699 (ฮ.ศ.80) และเสียชีวิตในปี ค.ศ.769 (ฮ.ศ.150) มีผู้ปฏิบัติตามสำนักอัลหะนะฟียะฮ์ ประมาณ 340 ล้านคน ส่วนใหญ่ในประเทศตุรกี ปากีสถาน อินเดีย อัฟกานิสถาน จอร์แดน จีน และประเทศที่แยกตัวออก รัสเซีย

มาลิก บิน อะห์ส อัสบาฮี เกิดในปี ค.ศ.714 (ฮ.ศ.93) และเสียชีวิตในปี ค.ศ.800 (ฮ.ศ.179) มีผู้ปฏิบัติตามสำนักอัลมาลิกียะฮ์ ประมาณ 45 ล้านคน เช่น โมร็อกโก แอลจีเรีย ตูนิเซีย ลิเบีย ซูดาน คูเวต และบาห์เรน

มุฮัมมัด บิน อิดริส อัชชาฟีอีย์ เกิดในปี ค.ศ. 767 (ฮ.ศ.150) และเสียชีวิตในปี ค.ศ.857 (ฮ.ศ.240) มีผู้ปฏิบัติตามสำนักอัชชาฟีอียะฮ์ กว่า 100 ล้านคน เช่น ปาเลสไตน์ เลบานอน อียิปต์ อิรัก บางส่วนของ ซาอุดีอาระเบีย เยเมน และกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศ

อะหมัด บิน หัมบัล เกิดในปี ค.ศ.780 (ฮ.ศ. 164) และเสียชีวิตในปี ค.ศ.857 (ฮ.ศ.241) มีผู้ปฏิบัติตามสำนักอัลหะนาบิลียะฮ์ ประมาณ 3 ล้านคน ส่วนใหญ่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย เลบานอน และซีเรีย

2. ข้อห้ามในการทำธุรกรรมทางการเงินอิสลาม เนื่องจากระบบการเงินอิสลามอาศัยนโยบายกำกับบริหารดูแลอย่างรัดกุม และเข้าใจถึงกลไกเศรษฐกิจโลก ตลอดจนโลกทัศน์แบบอิสลามภายใต้กฎหมายชะรีอะฮ์ ดังนั้นการทำธุรกรรมทางการเงินกับมุสลิมจึงมีข้อห้ามหลายประการได้แก่ ดอกเบี้ย (riba) ความเสี่ยง (khatar) การพนัน (qimar) ความผันผวน (gharar) และการประกอบธุรกิจหรือการลงทุนที่ศาสนาห้าม (haram bussiness)

2.1 ดอกเบี้ย (Riba) คือ ส่วนเกินที่เกิดจากให้กู้ยืมและซื้อขายแบบขยายเวลาชำระซึ่งเป็นสิ่งต้องห้าม (al-Zuhayly, 1984) ดังนั้นการทำสัญญาธุรกรรมทางการเงิน และการลงทุนทุกประเภทจะต้องไม่เกี่ยวพันกับระบบดอกเบี้ย (Excess) หรือคู่สัญญา

ทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องไม่หวังผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ออกเงยขึ้นมาเมื่อวันเวลาผ่านไป ดอกเบี้ยสามารถเกิดขึ้นทั้งจากการซื้อขายและเงินกู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการเงินอิสลาม ตามหลักกฎหมายชะรีอะฮ์อนุญาตให้หารายได้ และสร้างความมั่งคั่งด้วยการค้าขายและการลงทุน แต่ไม่อนุญาตให้หารายได้จากตัวเงิน เพราะเงินไม่สามารถใช้ทำเงินได้และยังส่งผลกระทบต่อตามมาโดยดอกเบี้ยมี 2 ชนิดได้แก่

1) ริบา-อันนะซียะฮ์ (riba al-Nasih) หมายถึง ดอกเบี้ยที่เกิดจากการขยาย (เลื่อน) เวลาโดยดอกเบี้ยจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลาผ่อนชำระ ดอกเบี้ยชนิดนี้สามารถพบได้ทั้งระบบการซื้อขายและระบบการกู้ยืมเงินซึ่งพบได้มากในระบบทุนนิยม

2) ริบา-อัลฟัดห์ล (riba al-fadhl) หมายถึง ดอกเบี้ยที่เพิ่มปริมาณขึ้นจากทรัพย์สินเดียวกัน หรือดอกเบี้ยที่เกิดจากการทำธุรกิจ การซื้อขาย หรือการแลกเปลี่ยนสิ่งของชนิดเดียวกัน แต่มีการเพิ่มปริมาณให้อีกฝ่ายหนึ่งตามข้อตกลง โดยทั้ง 2 ฝ่ายยังไม่ได้แยกจากสถานที่ๆ ตกลงกัน

ข้อแตกต่างระหว่างดอกเบี้ยกับกำไรมีหลายประการได้แก่ (1) ดอกเบี้ย คือ ผลกำไรตอบแทนที่เกิดจากการให้เงินกู้หรือสัญญาเงิน ส่วนกำไร คือ ผลกำไรตอบแทนที่เกิดจากการค้าและการลงทุน (2) ดอกเบี้ย เป็นสิ่งที่สามารถกำหนดได้ล่วงหน้า โดยผู้ให้กู้ไม่ต้องแบกรับความเสี่ยงจากผลลัพธ์ที่ผู้กู้นำเงินไปใช้ ส่วนกำไร เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหลังทำการค้าขายหรือการลงทุนเสร็จสิ้น และมีผลออกเงย ซึ่งผู้ทำการค้าและผู้ลงทุนต้องแบกรับความเสี่ยงจากการค้าและการลงทุน (3) ดอกเบี้ยเป็นสิ่งที่กำหนดบนเงินต้น (ตัวเงิน) ที่ให้กู้ส่งผลให้เงินคือ สินค้าในการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ให้กู้กับผู้กู้ ส่วนกำไรเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการประกอบการ โดยอาจมีต้นทุนเป็นตัวเงิน ส่งผลให้เงินคือสื่อในการแลกเปลี่ยนเท่านั้นและไม่ใช้สินค้า

2.2 ความเสี่ยง (khatar) คือ การลั้งเลระหว่างคำว่า มี (ได้) และคำว่า ไม่มี (เสีย) ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้กลายเป็นสิ่งถูกห้าม เพราะถือเป็น

ประเภทหนึ่งของความเสี่ยง แต่เป็นที่รู้จักกันในนามการพนันหรือ Maysir or Qimar (Ibn Qayyim, 1968)

ความเสี่ยงดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ (1) speculative risk หมายถึง ความเสี่ยงที่จะสูญเสียหรือเสียหายพร้อมกับคาดหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์ในเวลาเดียวกัน (2) pure risk หมายถึง ความเสี่ยงที่จะสูญเสียและเสียหายเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีโอกาสได้รับผลประโยชน์ เช่น ความเสี่ยงในการผลิตกระเบื้องต่างๆ ที่รู้ว่ามีโอกาสแตกเสียหาย

หากเราจะสังเกตจะพบว่า ความเสี่ยงประเภท 2 ถือเป็นความเสี่ยงที่มีความสำคัญทางธุรกิจ เพราะเป็นกระบวนการทางสังคมที่จะนำไปสู่การผลิตและตอบสนองความต้องการทางสังคม แต่บางครั้งทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความหวาดกลัว และความไม่กล้า ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำธุรกรรมทางการเงิน จนทำให้เกิดระบบรับรองความปลอดภัยโดยจะจ่ายค่าชดเชยตามมาหรือเรียกกันว่า ระบบประกันภัยเชิงช่วยเหลือกัน (cooperative insurance) และระบบประกันภัยเชิงแสวงผลกำไร (commercial insurance)

2.3 ความผันผวน (gharar) คือ สิ่งหนึ่งซึ่งผลสุดท้ายของมันยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนหรืออาจจะมาจากความไม่แน่นอน ความคลุมเครือ ความไม่รู้ และการหลงกลวงก็ได้ (al-Zarkhasy, 1985) ดังนั้นธุรกิจที่แอบแฝงไปด้วย “ความไม่ชัดเจน” จึงเป็นสิ่งต้องห้าม และยังรวมถึงการทำธุรกิจและการลงทุนที่มี “ความสลับซับซ้อน” เช่น การซื้อขาย การจำนำ และการจำนองกันเป็นทอดๆ หรือการทำธุรกิจใน “สิ่งที่ไม่ได้ครอบครองสิทธิ” อย่างถูกต้องตามกฎหมายอิสลาม เช่น การซื้อขายตราสารหนี้ และการใช้ตราสารหนี้เป็นหลักประกันในการกู้ เป็นต้น

2.4 ธุรกิจที่ต้องห้าม (haram business) คือ การประกอบธุรกิจที่ต้องห้ามตามหลัก ชะรีอะฮ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งมีนเมา ยาเสพติด สัตว์ต้องห้าม หรือธุรกิจที่ส่งเสริมคนกระทำความชั่ว หรือธุรกิจที่ขัดต่อหลักศีลธรรม หรือธุรกิจที่ทำร้ายคน สังคม และทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การซื้อขายหรือลงทุนเกี่ยวกับสุรา ยา

เสพติด สุกร ค้าประเวณี อาบอบนวด และการตัดไม้ ทำลายป่า เป็นต้น

เมื่อการทำธุรกรรมเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย การเสี่ยง การพนันทุกชนิด การผันผวน และธุรกิจต้องห้าม เป็นสิ่งที่ศาสนาห้ามตามหลักชะรีอะฮ์ ดังนั้นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในสิ่งที่ขัดต่อหลัก ชะรีอะฮ์ ย่อมเป็นสิ่งต้องห้ามเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ประกอบการในธุรกิจต้องห้าม หรือรับเงินฝากจากผู้ประกอบการในธุรกิจต้องห้าม รวมถึงจะไม่ซื้อหุ้นของบริษัทที่ดำเนินธุรกิจต้องห้าม ตามหลักศาสนาอิสลาม สถาบันการเงินและนักลงทุนจึงไม่สามารถรับเงินฝากที่ได้จากการพนันของบริษัท หรือให้สินเชื่อกับบริษัท หรือให้การค้ำประกันบริษัทและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพนัน หรือเสี่ยงโชครูปแบบต่างๆ นอกจากนั้นยังไม่สามารถไปลงทุนที่เกี่ยวข้องกับการพนัน หรือการลงทุนที่เข้าข่ายการพนัน หรือการลงทุนแบบความเสี่ยงสูง ซึ่งขาดการวิเคราะห์พื้นฐานของกิจการ (fundamental analysis) หรือขาดการวิเคราะห์ด้านเทคนิค (technical analysis) เช่นเดียวกับ การซื้อหุ้นของบริษัทที่เกี่ยวข้องกับการพนัน หรือกองทุนที่ถือหุ้นของบริษัทที่เกี่ยวข้องกับการพนัน เช่น บริษัทลอตเตอรี่ออนไลน์ บริษัทที่ให้บริการเครื่องเล่นเสี่ยงโชค เป็นต้น

3. ตัวกลางในการทำธุรกรรมทางการเงินอิสลาม ระบบธุรกรรมทางการเงินอิสลามโดยทั่วไป จะอาศัยธนาคารพาณิชย์อิสลาม (masaref al-Islamiyah) บริษัทประกัน (al-Sharikah al-Tamin) กองทุนรวม และ วาณิชธนกิจ (al-Musharakah and al-Mudharabah) รวมถึงสถาบันการเงินเกี่ยวกับลีสซิ่ง (leasing) เป็นตัวกลางสำคัญทางระบบการเงินอิสลาม (Mohammad, 2005) โดยอาศัยหลายช่องทางได้แก่

3.1 เงินฝาก หรือเรียกว่าระบบวะดีอะฮ์ (Wadi'ah-Saving) ประเภทฎะมาน หรือกะฟาละฮ์ (สัญญาประกันเงินฝาก) ก่อนจะมอบให้นักลงทุนนำไปประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม

3.2 สินเชื่อ หรือเรียกว่าระบบตัมวีล (tamwel-islamic finance) คือการบริการด้านสินเชื่อที่สอดคล้องกับกฎหมายอิสลาม ได้แก่ (1) สินเชื่อเพื่อบุคคล เช่น ที่อยู่อาศัย รถยนต์ และอื่นๆ (2) สินเชื่อเพื่อพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ (3) สินเชื่อธุรกิจ เช่น เอสเอ็มอีขนาดกลางและขนาดเล็ก การทำสัญญาและธุรกรรมทางการเงินในระบบสินเชื่ออิสลาม (ระบบตัมวีล) จะพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้เป็นหลัก

1) หากใช้เงินทุนเป็นหลัก สัญญาที่ใช้คือ สัญญาการร่วมหุ้นส่วน (มุชาระกะฮ์) และ การลงทุนร่วม (มูฎอเราะบะฮ์) โดยทั้ง 2 ฝ่ายลงทุนร่วมกัน (co-investing) แปรรับความเสี่ยงร่วมกัน (risk sharing) แบ่งปันผลกำไรร่วมกัน (profit sharing)

2) และหากใช้หนี้สินเป็นหลัก สัญญาที่ใช้คือ สัญญาแบบมูรอบาหะฮ์ (การขายแบบบวกกำไร) และอิฎาเราะฮ์ (การเช่า) หรือใช้สัญญาแบบ บัยอ์-อัลสละม (การซื้อขายล่วงหน้า), อิสติสนาอ์ (การว่าจ้างผลิต), กอรัฎ์หะซัน (การยืม), อ์รเราะห์นู (การจำหน่ายและจำนอง) และบัยอ์-อัลอีนะฮ์ (การขายและซื้อคืนทันที)

3.3 การประกัน หรือเรียกว่าระบบประกันภัยอิสลาม (takaful หรือ tamin) ได้แก่ การประกันสุขภาพ และการประกันภัยทั่วไป ส่วนสัญญาที่ใช้คือ ตะบ์รูกู (การบริจาค) และวะกาละฮ์ (การเป็นตัวแทน)

3.4 การลงทุน หรือเรียกว่าระบบอิสติซมาร (Istithmar) ได้แก่ หุ้น พันธบัตร และกองทุนต่างๆ ส่วนสัญญาที่ใช้คือ มูรอบาหะฮ์ (การขายแบบบวกกำไร)

3.5 การค้า หรือเรียกว่าระบบติฎาเราะฮ์ (tijarah) ได้แก่ กะฟาละฮ์ (การค้าประกัน) และเลตเตอร์ออฟเครดิต ส่วนสัญญาที่ใช้คือ มูรอบาหะฮ์ (การขายแบบบวกกำไร) ะกาละฮ์ (การเป็นตัวแทน) และวะดีอะฮ์ (การฝาก)

4. ผลกระทบทางการเงินอิสลาม โดยทั่วไป ธนาคารพาณิชย์จะนำเงินฝากที่ได้ไปแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจและการลงทุนที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับระบบดอกเบี้ย ส่วนลูกค้า ผู้ฝาก และนักลงทุน จะได้ประโยชน์จากดอกเบี้ยเงินฝาก สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าบริการของธนาคารพาณิชย์ทั่วไปได้ผูกพันกับวงจร

ดอกเบ็ยอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยง ส่วนธนาคารอิสลาม จะเปิดบริการบัญชีออมทรัพย์ เบิกเงินบัญชี (เช็ค) และ เงินฝากประจำเหมือนธนาคารพาณิชย์ทั่วไป แต่มีข้อ แตกต่างกันในหลายประการได้แก่ ผลผลิตทาง การเงินยึดถือปฏิบัติตามหลักชะรีอะฮ์ ที่มุ่งเน้น ช่วยเหลือลูกค้าและแสวงหาประโยชน์จากการลงทุน โดยผลิตภัณธ์บางรายการนำใช้และไม่ต้องไปแก้ไข เช่น การเก็บค่าธรรมเนียม การรักษาหลักทรัพย์ การ รักษาเงินฝาก การส่งเงิน และการนำเข้าหรือส่งออก สินค้า ตลอดจนเงินฝากจะใช้บัญชี วะดีอะฮ์ (รักษา ทรัพย์) หรือบัญชีมูฎอเราะบะฮ์ (ลงทุนร่วมกัน) และ บัญชีกอรฎ์หะซัน (การกู้ยืม)

4.1 บัญชีวะดีอะฮ์ (wadi 'ah) คือ การฝาก สิ่งหนึ่งให้บุคคลอื่นเก็บรักษาแทนและคืนให้เมื่อถูกขอ คืน (Ibn Quddamah, 1985) การรับฝากทรัพย์และจะ คืนให้ตามจำนวนฝากนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) วะดีอะฮ์-ญูฎออะมานะฮ์ (safe keeping or trustee) คือ การฝากเงินที่ผู้รับฝากเป็นผู้รักษา ส่วน ผู้ฝากจะไม่ได้ผลตอบแทน

2) วะดีอะฮ์-ญูฎออะมานะฮ์ (saving with guarantee) คือ การฝากเงินที่ผู้รับฝากกลายเป็นผู้ค้ำ ประกันและจะต้องจ่ายคืนเงินทันทีเมื่อผู้ฝากต้องการใช้ และผู้รับฝากอาจจะให้ผลตอบแทนเพื่อเป็นสินน้ำใจ (Hibah) หรือให้เปล่า โดยผู้ฝากไม่มีสิทธิเรียกร้อง ผลตอบแทนใดๆ

4.2 บัญชีมุฎาเราะบะฮ์ (musharakah) คือ ข้อตกลงหรือสัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ร่วมหุ้นทั้ง 2 ฝ่าย โดยมีส่วนรับผิดชอบในต้นทุนและผลกำไร (al-Zuhayly, 1991) ซึ่งครอบคลุมในการร่วมลงทุนหลาย ด้านได้แก่

1) การลงทุนที่เกี่ยวข้องกับงานและเงิน ลงทุนเป็นหลัก (sharikah al-Umal Wa al-Mal) ได้แก่ (1) การลงทุนร่วมกันในภาคการเกษตรหรือเรียกว่า muzara'ah (2) การลงทุนร่วมกันเพื่อดูแลรักษาต้นไม้ และพืชพันธุ์ทางเกษตรหรือเรียกว่า musaqat (3) การ มอบที่ดินจำนวนหนึ่งพร้อมกำหนดระยะเวลาแน่นอน

ให้แก่บุคคลหนึ่งนำไปใช้เพาะปลูกหรือเรียกว่า ugharashah

2) การลงทุนที่อาศัยการใช้แรงงานและ ร่างกายระหว่าง 2 ฝ่ายเป็นหลัก โดยไม่ได้นำทรัพย์สิน มาเกี่ยวข้อง (sharikah al-Ubdan) เพื่อแสวงหา ผลประโยชน์ร่วมกัน โดยรับผิดชอบในผลกำไรและการ ขาดทุนร่วมกัน หรือการที่บุคคลมากกว่า 2 คนเข้า หุ้นส่วนกันทางความคิดและแรงงานพร้อมมีการแบ่ง รายได้ร่วมกัน

3) การลงทุนที่เกี่ยวข้องกับเงินลงทุนและ ทรัพย์สิน โดยการถือหุ้นและการลงทุนระหว่าง 2 ฝ่าย ส่วนผลกำไรจะถูกนำมาแบ่งตามข้อตกลง (sharikah ra'su al-'Amwal) การลงทุนลักษณะนี้ยังสามารถแบ่ง ออกเป็น 3 ประเภทย่อยได้แก่ (1) การลงทุนแบบ mufawadhah เป็นการลงทุนโดยฝ่ายหนึ่งนำทรัพย์สิน (เงิน) หรือเงินทุนมามอบให้อีกฝ่ายหนึ่งเพื่อทำธุรกิจ ขณะที่ยกฝ่ายหนึ่งใช้แรงงานหรือเป็นผู้ประกอบการ หรือผู้ดำเนินการ (2) การลงทุนแบบ 'Anan เป็นการ ลงทุนระหว่าง 2 คน เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ก่อนจะนำผลกำไรมาแบ่งกันตามข้อตกลงและต้นทุนที่ ลงทุนไปอย่างเท่าเทียมกัน (3) การลงทุนแบบ sharikah mu'asarah ของบริษัทประกันภัยด้านสินค้า และรถยนต์ รวมถึงบริษัทเกี่ยวกับทรัพย์สิน สถาบัน การเงินการลงทุน และบริษัทเอกชนต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ จะถูกพัฒนามาจากการถือหุ้นและการลงทุนแบบ 'Anan

4.3 บัญชีมูฎอเราะบะฮ์ (mudarabah) คือ การที่บุคคล 2 คนหรือมากกว่า 2 คนนำเงินทุนมา ร่วมกัน เพื่อนำไปลงทุนประกอบธุรกิจหรือจัดทำ โครงการต่างๆ โดยทั้ง 2 ฝ่ายมีส่วนรับผิดชอบในผล กำไรและขาดทุนร่วมกัน (al-Kasany, 1985)

โดยผู้ลงทุนหรือเจ้าของเงิน (rabbulmal) มอบเงินลงทุนให้แก่อีกฝ่าย (mudharib หรือ fund manager) เพื่อนำไปประกอบธุรกิจ โดยฝ่ายหลังเป็นผู้ ลงแรงหรือเป็นผู้ประกอบการ หากกิจการที่นำเงินไป ลงทุนประสบความสำเร็จและมีกำไรจะถูกนำมาแบ่งปัน กำไร (profit sharing) ตามสัดส่วนที่ตกลงร่วมกัน (mutual consent) แต่หากเกิดการล้มเหลวและขาดทุน

เจ้าของทรัพย์สินหรือเจ้าของเงินทุนจะต้องยอมรับการขาดทุนในส่วนของเงินทุน ขณะที่ผู้ประกอบการหรือผู้เชี่ยวชาญรับผิดชอบจะไม่ได้รับค่าเสียเวลาและค่าเสียต้นทุนอื่นๆ ที่หมดไป

4.4 บัญชีมูรอปะหะฮ์ (murabahah) คือ การซื้อสิ่งหนึ่งมาเป็นกรรมสิทธิ์ก่อนจะขายสิ่งนั้นไป ด้วยราคาที่สูงกว่าต้นทุน โดยอาจจะใช้วิธีชำระเงินสดทันทีหรือผ่อนชำระ ซึ่งนิยมเรียกกันว่า การลงทุนเพื่อเก็งกำไร ซึ่งสามารถกระทำได้ 2 วิธีได้แก่ (1) al-'Aqd หมายถึง ลูกค้านัดตกลงและทำสัญญาซื้อขายกับสถาบันการเงินอิสลามโดยระบุว่า ลูกค้าจะซื้อสินค้าต่อจากธนาคารหลังจากธนาคารไปซื้อสินค้ามาและบวกกำไรเพิ่ม (2) al-W'ad หมายถึง ลูกค้านัดตกลงซื้อและไม่ทำสัญญาซื้อขาย แต่ให้คำมั่นสัญญาหรืออาจจะทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นหลักฐานว่าลูกค้าจะซื้อสินค้าต่อจากธนาคารอิสลามหลังจากธนาคารไปซื้อสินค้ามาและบวกกำไรเพิ่มเข้าไป โดยนักกฎหมายอิสลาม นักนิติศาสตร์อิสลาม นักเศรษฐศาสตร์อิสลาม และนักวิจัยอิสลามให้สนับสนุนให้ใช้วิธีที่ 2 (al-'Ashqar and Others, 1998)

มูรอปะหะฮ์ (murabahah) จะมีลักษณะคล้ายกับ Markup financing กล่าวคือ ผู้ขายสินค้าแจ้งข้อมูลให้ผู้ซื้อสินค้าทราบทั้งต้นทุนของสินค้าและกำไรที่ผู้ขายต้องการหรืออาจเรียกอีกอย่างว่า การขายที่บนหลักการของต้นทุนสินค้าบวกกำไร (cost-plus, markup) โดยจะเป็นการจ่ายเงินในเวลานั้น (spot-sale) หรือผ่อนเป็นงวดๆ (deferred sale) เช่น ลูกค้าแจ้งกับธนาคารต้องการซื้อขายรถยนต์ ธนาคารจะไปซื้อรถยนต์ด้วยเงินสดของธนาคาร ต่อมาธนาคารก็จะขายรถยนต์ให้กับลูกค้าโดยใช้หลักการมูรอปะหะฮ์ (การขายที่บวกต้นทุนและกำไร) โดยลูกค้าอาจจะใช้การชำระเงินผ่อนกับธนาคารเป็นงวดๆ

4.5 อิจญาเราะฮ์ (ijarah) คือ การเช่าโดยเก็บค่าบริการเป็นเงินอนุญาตให้กระทำได้หากการเช่าปราศจากความเสียหาย การเอาผิดเอาเปรียบ และความไม่แน่นอน โดยเฉพาะการเช่าดังกล่าวจะต้องระบุสถานที่ ปริมาณ และขนาดอย่างชัดเจนเพื่อผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (al-Qaradawy, 1977) การให้บริการหรือการให้

เช่า อาจจะจ่ายเป็นรายวันและรายเดือน หรือจ้างเหมา ปัจจุบันธุรกรรมลักษณะนี้ได้รับความนิยม เพราะสามารถนำมาใช้ร่วมกับหลักการข้ออื่นๆ เรียกว่า การเช่าซื้อ (ajarah al-Montahiyah Bi al-Tamlik) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบได้แก่

1) อิจญาเราะฮ์ ชุมมะ อัล-บัยฮ์ (ijarah thumma al Bai - Leasing to Purchase) กล่าวคือ การเช่าตามปกติแต่หลังหมดสัญญา ผู้ให้เช่าจะต้องขายให้ผู้เช่าในราคาที่กำหนดไว้ ส่วนการทำสัญญากับลูกค้านั้นจะใช้สัญญา 2 ฉบับคือ (1) สัญญาเช่าทรัพย์สิน (2) และสัญญาซื้อทรัพย์สิน ดังนั้นเมื่อลูกค้าชำระค่าเช่าครบตามเงื่อนไขและข้อตกลง สัญญาซื้อขายทรัพย์สินจะมีผลปฏิบัติทันที

2) อิจญาเราะฮ์ วัล อิกติ น๊าฮ์ (ijarah walqtisna - hire-purchase or leasing and promise to gift) กล่าวคือ ธนาคารซื้อทรัพย์สิน (สินค้า) มาคิดบวกกำไรที่ธนาคารต้องการตลอดอายุสัญญา และธนาคารจะทำสัญญาเช่าซื้อกับลูกค้า โดยมีเงื่อนไขว่าเมื่อครบกำหนดตามสัญญาเช่า ทรัพย์สินนั้นๆ (สินค้า) จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4.6 การทำธุรกรรมแบบสะลัม (salam sale) คือ การที่ผู้ขายเสนอขายสิ่งหนึ่งแก่ผู้ซื้อ โดยผู้ขายตกลงจะนำสินค้ามาส่งภายหลัง และบางครั้งเรียกว่า salaf เพราะมีการตกลงซื้อขาย โดยขอรับเงินก่อนและส่งมอบสินค้าภายหลัง (al-Zuhayly, 1984)

ผู้ซื้อจะต้องจะชำระเงินในวันที่ตกลงซื้อขาย (จ่ายล่วงหน้า) ส่วนผู้ขายจะต้องขายส่งมอบสินค้าในอนาคตหรือภายหลัง โดยสินค้าที่ตกลงซื้อขายกันจะต้องมีการกำหนดคุณสมบัติ ขนาด และระยะเวลาส่งมอบสินค้าอย่างชัดเจน

4.7 อีสติสน๊าฮ์ (istisna) คือ การจ้างผลิตหลายประเทศในตะวันออกกลางนิยมใช้วิธีทำสัญญาว่าจ้างเพื่อการก่อสร้างและผลิต โดยถือตามกฎหมายอิสลามว่าด้วยเรื่อง al-Istisna (al-Zuhayly, 1984) ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับ manufacturing sale กล่าวคือ การซื้อขายสินค้าที่เกิดขึ้นจากการจ้างผลิตขึ้นมา โดยระบุคุณสมบัติและราคาของสินค้าอย่างชัดเจน และการ

ชำระเงินสามารถแบ่งชำระเป็นงวดๆได้ ตลอดจนระยะเวลาในการส่งมอบสินค้ามีความยืดหยุ่นได้ไม่เหมือนการซื้อขายแบบสะสมที่ไม่ยินยอมให้มีกรยืดหยุ่น

4.8 ซอर्फ (sarf - foreign currency exchange) คือ การซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนเงินตรากับเงินตรา ไม่ว่าจะ เป็นชนิดเดียวกันหรือต่างชนิดกัน หรือเป็นเงินที่ทำจากทองและแร่เงิน (al-Zuhayly, 1991) รวมถึงธนบัตรที่มีการใช้ในปัจจุบัน ถ้าเป็นเงินตราประเภทเดียวกัน เช่น เงินบาทและกับเงินบาท จะต้องมียุทธค่าเท่ากันและต้องส่งมอบทันที ส่วนกรณีที่เป็นเงินต่างชนิดกัน เช่น เงินบาทแลกกับเงินสหรัฐ อนุญาตให้มีการเกินเลยได้ แต่ต้องส่งมอบทันทีเช่นกัน

4.9 อุจญ์รุ (ujr) คือ สิ่งตอบแทนเพื่อแลกกับงานที่ได้กระทำด้วยความสามารถ ความรู้ และความชำนาญ ซึ่งอาจจ่ายตามระยะเวลาและผลงาน (Muhammad, 1998) ค่าแรงหรือค่าจ้างตามสัญญาหรือข้อตกลงครอบคลุมถึง การคิดค่าธรรมเนียม (mode of al-Ajr or ujr) ที่เกิดขึ้นจากการให้บริการ หรือการให้ของกำนัลหรือสินน้ำใจ (mode of hibah)

4.10 กอรัฎ (qard) คือ สัญญาหรือข้อตกลงที่ชี้เฉพาะการมอบทรัพย์สินแก่บุคคลหนึ่งและส่งคืนกลับตามจำนวนเท่าเดิม (al-San'any, 1959) หรือเรียกว่าการให้ยืม โดยผู้ยืมจะต้องชำระคืนเงินที่ยืมให้ครบตามจำนวน ส่วนผู้ให้ยืมจะคิดผลตอบแทนไม่ได้ แต่ผู้ยืมอาจมอบผลตอบแทนแก่ผู้ให้ยืมทั้งนี้จะต้องไม่มีการตกลงเป็นเงื่อนไขตั้งแต่เริ่มแรกในการยืม

ซึ่งการให้ยืมแตกต่างจากการกู้ยืมตามหลักกฎหมายไทย เพราะการกู้ยืมหมายถึงการกู้ยืมเงินโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้เป็นสำคัญและสามารถเรียกเก็บดอกเบี้ยตามอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่ถ้ายืมทรัพย์สินหรือของอย่างอื่น ๆ เรียกว่าการหยิบยืมธรรมดา

4.11 ฮิวาละฮ์ (hiwālah) คือ การโอนหนี้สินหรือการโยกย้ายหนี้สินที่อยู่ในการรับผิดชอบไปยังบุคคลอื่นรับผิดชอบแทน เพื่อช่วยเหลือกลุ่มลูกค้าที่ประสบปัญหาหนี้สินซับซ้อน

4.12 อีนะฮ์ ('ainah) คือ ผู้ขายได้ขายสินค้าด้วยการผ่อนชำระ ต่อมาผู้ขาย “ขอซื้อสินค้าคืน” จากผู้ซื้อด้วยเงินสดในราคาที่สูงกว่าก่อนผู้ซื้อนำเงินมาผ่อนชำระหมด

สำนักนิติศาสตร์อิสลามฟิยะฮ์ ให้ความสำคัญว่า อนุญาตพร้อมกับไม่ควรกระทำ เพราะเปิดช่องทางและโอกาสให้มีการทุจริตด้วยระบบดอกเบี้ยและเอาไรด์เอาเปรียบลูกค้า โดยคัมภีร์อัลกุรอานสุเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 285 ระบุว่า และอัลลอฮ์ทรงอนุมัติการค้าขาย (al-Zuhayly, 1984)

4.13 การมอบอำนาจ (wakalah) คือ การมอบอำนาจให้ผู้อื่นดำเนินการแทน หรือทำหน้าที่แทน เป็นสิ่งที่อนุมัติให้กระทำได้ตามบทบัญญัติอิสลาม ทั้งในอัลกุรอานและฮิสสุนนะฮ์ เพราะทุกคนมีความแตกต่างกันทางความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ความคล่องแคล่ว และความถนัดในหน้าที่การงาน ตลอดจนเปิดโอกาสให้มีการทำแทนกันได้ ซึ่งถือเป็นการเปิดทางอำนวยความสะดวกซึ่งกันและกัน (al-Zuhayly, 1984) การมอบอำนาจให้บุคคลอื่นปฏิบัติหน้าที่แทนในทุกๆ เรื่องที่ศาสนานูมัตินะฮ์ที่เขายังมีชีวิต ผลิตภัณฑ์ในระบบการเงินอิสลามข้างต้น ส่วนใหญ่จะถูกนำมาใช้อย่างเอกเทศ เช่น general investment deposit จะใช้หลัก Mudharabah ส่วน revolving financing จะใช้หลัก Bai'a al-'Anah หรือ leasing จะใช้หลัก ijarah ขณะที่ผลิตภัณฑ์ในระบบการเงินอิสลามบางรายการอาจจะถูกนำมาใช้ร่วมกับผลิตภัณฑ์การเงินรายการอื่น เช่น พันธบัตรอิสลาม (sukuk) จะใช้หลัก mudharabah ร่วมกับ musharakah และ istisna หรือ สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยจะใช้หลัก ijarah wa istina ร่วมกับ diminishing al-Musharaka ส่วนการเช่าซื้อจะใช้หลัก ijarah thumma al-Bai 'a

สรุปและวิจารณ์ผล

1. หลักการพื้นฐานทางการเงินอิสลาม วางอยู่บนหลักชะรีอะฮ์หรือหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่มุ่งคุ้มครองมนุษย์ในหลายประการได้แก่ ศาสนา ชีวิต สติปัญญา เชื้อสาย ทรัพย์สิน และความมั่งคั่ง

เพื่อจัดระเบียบสังคมทุกระดับให้เป็นไปตามครรลองที่ถูกต้องและเป็นธรรม ดังนั้นการปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามจึงจะทำให้ทุกคนได้รับความเป็นธรรมในด้านต่าง ๆ สังคมจะสงบปกติสุขและโดยรวมจะเกิดความสงบเรียบร้อย (complete code of life) โดยที่มาของกฎหมายชะรีอะฮ์ที่สำคัญได้แก่ (1) อัลกุรอานหรือ al-quran (2) อัซซุนนะฮ์หรือ al-Sunnah (3) อัลอิจญ์ติฮาดหรือ al-Ijtihad (4) และอัลกียาฮ์ หรือ al-Qiyas

2. ชุกรกรมทางการเงินอิสลามอาศัยกฎหมายชะรีอะฮ์กำกับบริหารดูแลและเข้าใจถึงกลไกเศรษฐกิจโลก ตลอดจนโลกทัศน์แบบอิสลาม ดังนั้นการทำ ชุกรกรมทางการเงินกับมุสลิมจึงมีข้อห้ามหลายประการ ได้แก่ ดอกเบี้ย (riba) ความเสี่ยง (khatar) การพนัน (qimar) ความผืนผวน (gharar) และการประกอบธุรกิจหรือการลงทุนที่ศาสนาห้าม (haram bussiness)

ส่วนตัวกลางในการทำ ชุกรกรมทางการเงินอิสลาม จะอาศัยธนาคารพาณิชย์อิสลาม (masaref al-islamiyah) บริษัทประกัน (al-Sharikah al-Tamin) กองทุนรวม และวณิชชชนกิจ (al-Musharakah and al-Mudharabah) รวมถึงสถาบันการเงินเกี่ยวกับลิสซิง (leasing) เป็นตัวกลางสำคัญทางระบบการเงินอิสลาม โดยอาศัยหลายช่องทาง ได้แก่ เงินฝาก หรือเรียกว่าระบบวะดีอะฮ์ สินเชื่อหรือเรียกว่าระบบตั้มวีล การประกัน หรือเรียกว่าระบบประกันภัยอิสลาม การลงทุน หรือเรียกว่าระบบอิสติษมาร และการค้าหรือเรียกว่าระบบติญาเราะฮ์

3. ผลิดภัณฑ์ทางการเงินอิสลาม โดยทั่วไปธนาคารอิสลามจะเปิดบริการบัญชีออมทรัพย์ เบิกเงินบัญชี (เช็ค) และเงินฝากประจำเหมือนธนาคารพาณิชย์ทั่วไป แต่มีข้อแตกต่างกันในหลายประการได้แก่ ผลิดภัณฑ์ทางการเงินยึดถือปฏิบัติตามหลักชะรีอะฮ์ ที่มุ่งเน้นช่วยเหลือลูกค้าและแสวงหาประโยชน์จากการลงทุน โดยผลิดภัณฑ์บางรายการนำใช้และไม่ต้องแก้ไข เช่น การเก็บค่าธรรมเนียม การรักษาหลักทรัพย์ การรักษาเงินฝาก การส่งเงิน และการนำเข้าหรือส่งออกสินค้า ตลอดจนเงินฝากจะใช้บัญชีวะดีอะฮ์ (รักษา

ทรัพย์) หรือบัญชีมูฏอเราะอะฮ์ (ลงทุนร่วมกัน) และบัญชีกอรูหะฮ์ (การกู้ยืม)

4. ปัจจุบันโลกมุสลิมมีประชากรราว 1,700 ล้านคนในหลายภูมิภาคทั่วโลกและคาดว่าจะถึง 2,000 ล้านคนในปี 2020 ซึ่งทำให้ตลาดการเงินอิสลามเป็นตลาดที่ใหญ่ และได้รับความสนใจทั้งประเทศมุสลิมและประเทศที่ไม่ใช่มุสลิม แต่ระบบการเงินอิสลามมีความแตกต่างจากระบบการเงินทั่วไปคือ การดำเนินงานอยู่ใต้หลักชะรีอะฮ์ จนทำให้ธุรกิจ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมทะเล ตลอดจนการทำ ชุกรกรมทางการเงินกับมุสลิมทุกประเภทจะต้องสอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลาม

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลในหลายประเทศทั่วโลกให้ความสนใจ และพยายามผลักดันให้เกิดสถาบันการเงินอิสลาม ธนาคารอิสลาม ตลอดจนผลิตภัณฑ์ทางการเงินรูปแบบต่าง ๆ หรือสร้างบุคคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการเงิน การธนาคาร การประกันภัยอิสลาม หรือพยายามพัฒนาระบบการเงินอิสลามที่มีอยู่แล้วให้มีความทันสมัย มีศักยภาพสูง มีความเข้มแข็งทางการเงิน และมีมาตรฐานเดียวกับโลกมุสลิม ตลอดจนพยายามอ้างอิงความรู้ด้านการเงินจากตะวันออกกลางมากกว่าตะวันตก เช่น islamic development bank และ euris bank ประจำภูมิภาคยุโรป

ดังนั้นหากประเทศไทยสามารถปรับฐานข้างต้นได้ โดยเฉพาะเชิงนโยบายจะช่วยสานต่อและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับโลกมุสลิมที่มีมาอย่างยาวนานได้ นอกจากนั้นการสนับสนุนการสร้างบุคคลากรให้มีความรู้และเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การเงินการธนาคารอิสลาม ประกันภัยอิสลาม หรือการออกกฎหมายสนับสนุนหรือรองรับ เช่น กฎหมายว่าด้วย ชุกรกรมการเงินอิสลามและประกันภัยอิสลาม (ตะกาฟูล) หรือจัดระเบียบความโปร่งใสในการบริหารจัดการ เช่น การจัดสัดส่วนให้มุสลิมมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ตลอดจนการทำให้ปลอดภัยจากการแทรกแซงทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ เช่น การออกกฎระเบียบควบคุม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโอกาสดีที่

จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศหนึ่งที่กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง และมุสลิมในอาเซียน ตลอดจนมุสลิมทั่วโลกให้การยอมรับและสามารถร่วมธุรกิจ ร่วมลงทุน และร่วมธุรกรรมทางการเงินได้อย่างสบายใจและมั่นใจ โดยผ่านทาง การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้เข้าใจอย่างถูกต้องว่า บริการและผลิตภัณฑ์ทางการเงินอิสลามของประเทศไทย ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่ใช่จำกัดเฉพาะคนมุสลิมหรือผู้นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น

5. ระบบการเงินอิสลาม (islamic finance system) เป็นระบบการเงินที่อยู่ภายใต้กรอบของหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม หรือหลักชะรีอะฮ์ (shari'ah law) ทำให้ระบบการเงินอิสลามแตกต่างจากระบบการเงินทั่วไป (conventional finance) ในหลายประการ ดังนั้นนักธุรกิจ นักลงทุน และผู้ประกอบการที่สนใจในการทำธุรกรรมทางการเงินกับผู้นับถือศาสนาอิสลาม (มุสลิม) จึงควรศึกษาระบบ วิธีการ การตลาด และวิถีชีวิตมุสลิมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ตลอดจนควรให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ

โดยเฉพาะระบบการเงินอิสลามในอาเซียนส่วนใหญ่จะยึดถือคำวินิจฉัยและหลักปฏิบัติของสำนักนิติศาสตร์อัชชาฟีฮียะห์ ซึ่งค่อนข้างจะมีความแตกต่างจากระบบการเงินอิสลามในกลุ่มประเทศสภาความร่วมมืออ่าวอาหรับ GCC (Gulf Cooperation Council) เช่น ซาอุดีอาระเบีย คูเวต กาตาร์ บาห์เรน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และโอมาน ตลอดจนมุสลิมจำนวนมากในประเทศไทย ซึ่งไม่ยอมรับเพราะยึดถือและปฏิบัติตามสำนักนิติศาสตร์อื่นๆ จนส่งผลกระทบต่อทำให้ไม่สามารถเข้าถึงตลาดลูกค้าหรือตลาดแคบลง ดังนั้นผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะมุสลิมควรศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ และศึกษาเปรียบเทียบ ตลอดจนอ้างอิงความรู้และข้อมูลด้านการเงินอิสลามทั้งที่มาจากตะวันออกกลางและทั่วโลกมุสลิม ก่อนจะนำมาปรับ ประยุกต์ และเลือกใช้ให้เข้ากับผลิตภัณฑ์ทางการเงินอิสลามตามความเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล ถูกต้องตามหลักศาสนา เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับในระดับต่างๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ และเพื่อให้การนี้

ดำเนินไปด้วยดีควรให้มีคณะกรรมการกลางชะรีอะฮ์ทำหน้าที่ที่ปรึกษา ดูแล และวินิจฉัยด้านธุรกรรมทางการเงินอิสลาม ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวง

6. ที่ผ่านมามีตัวกลางของระบบธุรกรรมทางการเงินอิสลามส่วนใหญ่ จะอาศัยธนาคารพาณิชย์อิสลาม (masaref al-Islamiyah) บริษัทประกัน (al-sharikah al-Tamin) กองทุนรวม และวาณิชชานกิจ (al-musharakah and al-Mudharabah) รวมถึงสถาบันการเงินเกี่ยวกับลิสซิง (leasing) ซึ่งทำให้ช่องทางไม่เปิดกว้างและไม่เข้าถึงลูกค้าเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรศึกษาและหาทางเพิ่มช่องทางอื่นๆ เช่น การลงทุนร่วมกับประเทศมุสลิมในโครงการต่างๆ หรือการร่วมมือกับสหกรณ์อิสลามและสถาบันการเงินชุมชนมุสลิมที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย

7. ขณะที่ผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินอิสลามบางรายการยังไม่สามารถตอบสนองตรงความต้องการของมุสลิมและประชาชนได้อย่างแท้จริง หรือยังไม่สามารถเข้าถึงตลาดลูกค้าและประชาชน โดยเฉพาะยังไม่เป็นที่ยอมรับแก่ลูกค้ามุสลิม ดังนั้นจึงควรทำการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เสาะหาแนวทาง และปรับใช้ตามความเป็นไปได้ เพื่อสนองตอบตรงตามความต้องการผู้ใช้บริการได้มากกว่านี้

เมื่อภาครัฐและภาคเอกชนให้การสนับสนุนทั้งในด้านข้อกฎหมาย กฎระเบียบ การลงทุน และการเป็นตัวเชื่อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ภาคประชาชนยิ่งควรให้การตอบรับอย่างภาคภูมิใจ โดยเฉพาะมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลามที่มีโอกาสได้ใช้บริการและผลิตภัณฑ์ทางการเงินอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการเดียวกับมุสลิมทั่วโลก และสอดคล้องกับหลักคำสอนศาสนาอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

- al-'Ashqar, Muhammad Sulayman and Others. 1998. Qadaya Iqtisadiyah Mu'asarah. Jordan : Dar al-Nafais.
- al-Khadarybak, Mohammad. 1983. Tarik al-Tashria' al-Islami. Lebanon : Dar al-Qalam.
- al-Kasany. 1985. Bada'ai'a Wa al-Sana'ai'a. al-Qahirah : al-Kutub al-'Ailmiyah.
- al-Qaradawy, Yusuf. 1977. al-Halal Wa al-Haram Fi al-Islam. al-Qahirah : al-Maktabah.
- al-San'any, Muhammad Ism'ail. 1959. Subul al-Salam. Lebanon : Dar 'Ahya' al-Thurath.
- al-Siba'ay, Mustafa. 2003. al-Sunnah Wa Makanatuha. Saudi Arabia : Dar al-Waraq.
- al-Zarkhasy, Muhammad 'Abi Sahl. 1985. al-Mabsut. Lebanon : Dar al-Ma'arif.
- al-Zarqany. 1998. Manahl al-'Airfan. s.l. : s.p.
- al-Zuhayly, Wahbah. 1991. al-Mu 'a malat al-Maliyah. Libya : Kulliyah Da'a wah al-Islamiyah
- al-Zuhayly, Wahbah. 1984. al-Fiqh al-Islami Wa 'Adillatuh. Syria : Dar al-Fikr.
- Ibn Qayyim, Muhammad 'Abu Bakr. 1968. 'Alam al-Muqi'ain 'And Rab al-'Alamin. al-Qahirah : al-Kulliyat..
- Ibn Quddamah, 'Abd Allah 'Ahmad. 1985. al-Mughni. Lebanon : Dar al-Fikr.
- Imoney. 2015. Malaysia Islamic Finance. [Online]. Available : <https://www.imoney.my/articles/malaysia-islamic-finance/>.
- Mohammad Obaid Allah. 2005. Islamic Financail Services. Saudi Arabia : King Abdulaziz University.
- Muhammad, Yusuf Kamal. 1998. Fiqh Iqtisad al-suq. al-Qahirah : Dar al-Nashr.
- Shalaby, Muhammad M. 1986. Usul al-Fiqh al-Islami. Lebanon : Dar al-Nahdadh al-Arabiyah.